

איתי רון - חברת צנציפר
itai@zenziper.co.il

עולם התבואות והמספוא

שוק התבואות והמספוא בעולם ידע תהפוכות רבות בשנים האחרונות והסיבות לכך קשורות לצד הביקוש ולצד ההיצע. לאחרונה יש רגיעה ויציבות מסוימת - התנודות במחירים נמוכות יותר, המלאים של התבואות יותר גבוהים ויש לצפות להמשך היציבות היחסית

נתונים כלליים

העולם המודרני מזין עצמו באמצעות תבואות מסוגים שונים (ראה גרפים 1 ו-2, הנתונים לקוחים מאתר משרד החקלאות האמריקאי (USDA):

הגידולים העיקריים בעולם הם: תירס - כ-793 מ"ט (מיליון טונות), חיטה - כ-668 מ"ט, אורז-כ-434 מ"ט, פולי סויה-כ-246 מ"ט ובסה"כ כ-2.6 מיליארד טונות (היתרה: מספוא ופולי שמן מסוגים שונים). המדינות העיקריות המגדלות תבואות הן: ארה"ב כ-510 מ"ט, סין כ-475 מ"ט, האיחוד האירופאי כ-320 מ"ט, הודו כ-240 מ"ט, ברה"מ לשעבר כ-190 מ"ט, ברזיל כ-135 מ"ט, ארגנטינה כ-85 מ"ט.

התפתחות הצריכה בעשרים השנים האחרונות

במהלך עשרים השנים האחרונות חלו שינויים מהותיים בצריכה העולמית - הצריכה לראש (פר-קפיטה) עלתה מ-365 ל-385 ק"ג לנפש לשנה (כ-6%) אולם סך האוכלוסייה עלה מ-5.3 ל-6.8 מיליארד (כ-28%) וכך יוצא שהשקלול הכולל של צריכת התבואות העולמית עלה בכ-35%. העלייה אינה אחידה - התבואות למאכל עלו בשימוש בכ-21% (פחות מהגידול באוכלוסייה), התבואות למספוא עלו בכ-34% (בדומה

לגידול בשקלול צריכת המספוא), אולם השימוש בפולי שמן עלה בכ-95%, משמע, הצריכה העולמית של פולי שמן כמעט הוכפלה בעשרים השנים האחרונות!

פילוח של התבואות השונות מראה כי העולם עלה בצריכת האורז בשיעור דומה לגידול באוכלוסייה, השימוש בחיטה עלה בשיעור הקטן מגידול האוכלוסייה (17%) לעומת זאת, ישנה ירידה בשימוש בשעורה (-17%) ובמספוא אחר (7%-), התירס עלה בכ-(69%) ואילו השימוש בפולי סויה עלה בכ-135%!

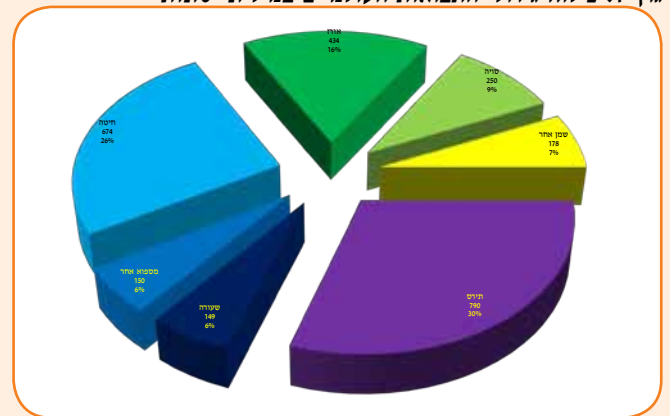
הסיבה המרכזית לשינוי נעוצה בעליית הצריכה הקלורית, בעיקר בהודו ובסין. השימוש בפולי שמן עלה בהודו ובסין מ-11 מ"ט ב-1992 לכ-39 מ"ט השנה. כלומר, גידול של פי 3.5 במשך פחות מ-20 שנה!

הסיבה המרכזית לשינוי נעוצה בעליית הצריכה הקלורית, בעיקר בהודו ובסין. השימוש בפולי שמן עלה בהודו ובסין מ-11 מ"ט ב-1992 לכ-39 מ"ט השנה. כלומר, גידול של פי 3.5 במשך פחות מ-20 שנה!

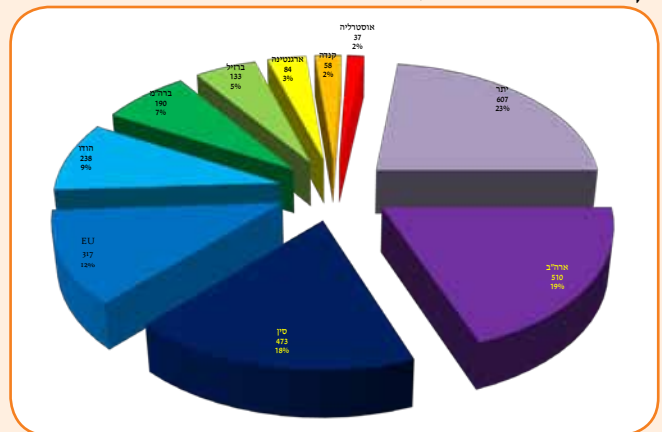
עגורני הפריקה בממל חיפה

גרף 1: פילוח גידולי התבואות העולמיים במיליוני טונות

הכותב הוא מנהל חברת צנציפר - חברה לייבוא תבואות ומספוא בע"מ

גרף 2: מגדלי התבואות העולמיים במיליוני טונות

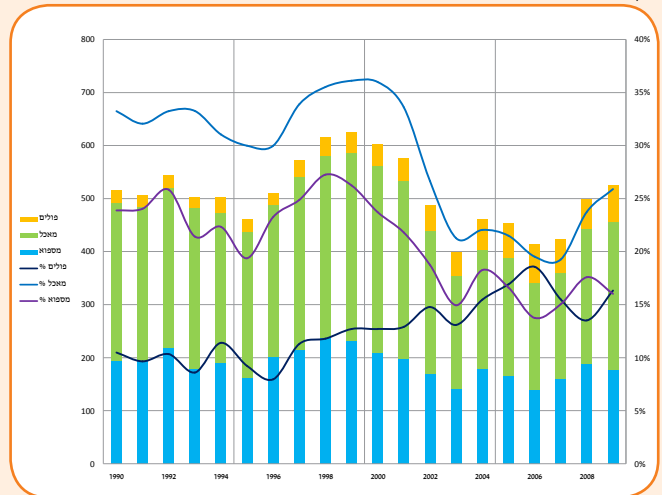
בהיצע העולמי, קרי, הוקצו יותר ויותר שטחים לגידולי תירס וסויה, ע"ח גידולים אחרים כגון חיטה, שעורה, סורגום וכיוב... אם בשנת 1990 נקצרו סה"כ כ-946 אלף קמ"ר תבואה (בערך פי 46 משטח מדינת ישראל (לפי ויקיפדיה)) הרי שהשנה נקצרו כ-935 אלף קמ"ר (כמעט ללא שינוי). חלקו של התירס עלה מ-29% ל-34% ואילו הסויה עלתה מ-24% ל-33%, יתר הגידולים ירדו בשטחם.

לאורך השנים, חלה עלייה ביבול לדונם בארה"ב בעיקר בתירס מ-744 ל-1,030 ק"ג לדונם (גרעינים). ניתן לזקוף עלייה זו לעלייה טכנולוגית ולפיתוח זנים חדשים (גם באמצעות הנדסה גנטית).

בסה"כ, בעשרים השנים האחרונות עלה היבול בארה"ב מ-371 ל-510 מ"ט, כשחלקו של התירס עלה מ-202 ל-331 מ"ט (65% מסך היבול). בסה"כ, היבול בארה"ב היה טוב מאוד השנה וזהו אחד הגורמים העיקריים לכך שהמלאים העולמיים עולים השנה.

לאורך השנים, חלה עלייה ביבול לדונם בארה"ב בעיקר בתירס מ-744 ל-1,030 ק"ג לדונם (גרעינים). ניתן לזקוף עלייה זו לעלייה טכנולוגית ולפיתוח זנים חדשים (גם באמצעות הנדסה גנטית).

גרף 3: התפתחות מלאי התבואות העולמי בטונות ובאחוזים מהשימוש

שינויי המלאי העולמיים (נתוני USDA)

בשנים 2008-2009 הייתה עלייה במלאי הכולל של התבואות, אולם עלייה זו לא הייתה הומוגנית. מלאי החיטה והאורז עלה משמעותית, בעוד שמלאי המספוא ירד ומלאי הפולים עלה בשיעור קטן.

הנקודה המעניינת היא שהתגובה הכוללת (בהלה רבת) לירידת מלאי הפולים והמספוא חלשה, באופן יחסי, לתגובת הציבור לירידה במלאי התבואות למאכל (חיטה, אורז). כולנו זוכרים איך הייתה ממש "פניקה" לפני כשנה וחצי, כשרשתות השיווק הגבילו את האפשרות של משקי הבית לרכוש אורז. מלאי התבואות למאכל לא ירד בשום שלב מ-19% מ-18% מסך הצריכה, השנה הייתה עלייה לרמה של 25% מסך הצריכה.

בתחום המספוא הייתה השנה ירידה בכמות המלאי הכוללת. ומכיוון שהייתה עלייה בשימוש הכולל, נרשמה ירידה במלאי באחוזים מהשימוש (מ-18% ל-16%), חשוב לזכור כי השפל הנמוך ביותר היה 14% מלאי מתוך הצריכה והמלאי של היום לא גדול בהרבה ממה שהיה בשפל... גם מלאי הפולים אינו "מזהיר" הוא צפוי לעמוד על כ-70 מ"ט (נמוך מהמלאי לפני 3 שנים) וכ-16% מהשימוש הכולל.

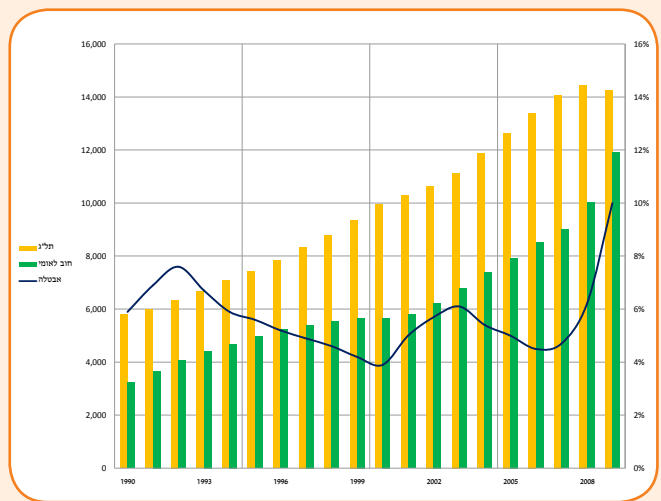
נתוני הזריעה והיבול בארה"ב (נתוני USDA)

ניתן להבין שהשינויים בצריכה העולמית היו בד בבד עם השינויים

הבעיות במשק האמריקאי (גרף 4, נתוני BEA)

המשק האמריקאי נמצא במצב לא פשוט, מחד יש ירידה בתוצר הכולל מ-14.44 ל-14.27 טריליארד \$ ברבעון השלישי של 2009 (ירידה של כ-1.3%) ומאידך, יש עלייה בחוב הלאומי מ-10 ל-12.1 טריליארד \$! (מעל 20% עלייה בחוב הלאומי). האבטלה עומדת על כ-10% ולכך משמעותיות רחבות, הן בהיבט החברתי והן בהיבט הכלכלי - למובטלים יש "כוח קנייה" מוגבל ולכן הם צורכים פחות, ובכך גורמים לאנשים נוספים לירידה בהכנסה ומכאן לפיטורים נוספים וכו'... ההשפעה הישירה הנה בשער הדולר הנמוך, שמחד פוגע ביצואנים ומאידך גורם ליצואני תבואות ממדינות כמו מזרח אירופה להעלות את המחיר

גרף 4: אינדיקטורים מהותיים בכלכלת ארה"ב: תל"ג, חוב לאומי ושיעור האבטלה

השפעת ה"ספקולנטים"

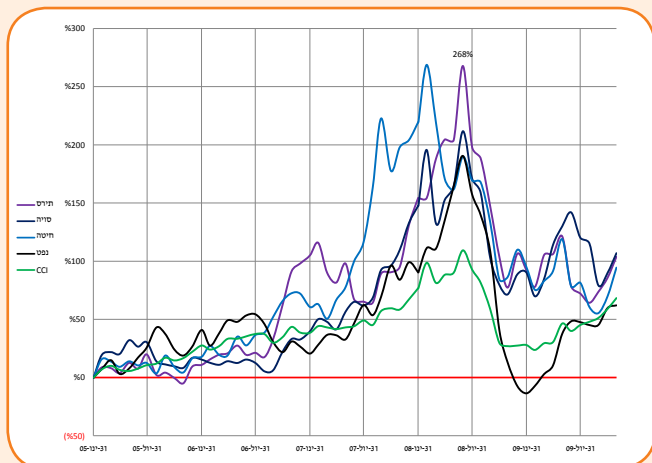
אין ספק כי חלק בלתי מבוטל מהשינויים המהותיים בשוק נובעים מפעולות ספקולטיביות של גופים שונים ברחבי העולם. למשל, בישראל נמכרים "סטרקצורים" - פיקדונות מובנים על בסיס אופציות על מחירי התירס, החיטה וכיוב'... מובן כי התערבות מעין זו של גורמים שאינם מ"התחום", יכולה להשפיע על מחירי השוק, שכן כל מטרתם היא להעלות או להוריד את מחירי הבורסה, בכדי להרוויח כסף ולא ע"י שימוש פיזי בתבואות.

קשה להעריך את היקף הפעילות של הספקולנטים, אולם ברור כי בשנים האחרונות, בגלל קריסה של בנקים להשקעות, "צנח" הבורסאות בשלב מסוים, מה שהסב נזק ניכר לספקולנטים באשר הם. לכן, השנה, היה קיטון מסוים בפעילות הספקולטיבית. מאידך, עלינו לזכור שזיכרון המשקיעים קצר ואין זה מן הנמנע, שנראה בעתיד גל נוסף של ספקולנטים הנוהרים לבורסת הקומודיטי ומעלים את המחירים כפי שראינו בעבר.

מחירי הבורסה (גרף 6, נתוני רויטרס)

כפי שניתן לראות בגרף, מחירי התבואות העיקריים נעו "במקביל" במשך השנים האחרונות. קרי, עלייה במחירי התירס לוותה בעלייה במחירי הסויה והחיטה כמעט "אחד לאחד". נקודה מעניינת בגרף הוא שמחירי הנפט ומדד מחירי ה-CCI (מדד כללי למחירי קומודיטי שמפרסמת רויטרס) נעו במקביל למחירי התבואות. ניתן לשייך חלק ניכר מהשפעות אלו לפעולות ספקולטיביות, כפי שתוארו בסעיף הקודם.

גרף 6: השינוי היחסי במחירי התבואות העיקריות בהשוואה למחירי הנפט ומדד CCI

מדינות ברה"מ לשעבר (גרף 7, נתוני USDA)

המדינות העיקריות המגדלות תבואה: רוסיה (כ-50%), אוקראינה (כ-28%) וקזחסטן (כ-10%), כל היתר כ-12%. מדינות ברה"מ לשעבר משמשות בשנים האחרונות כ"אסם התבואה" של המזרח התיכון בכלל וישראל בפרט. אם נביט בנתוני היבול בשנים האחרונות, נראה כי סך היבול עלה מ-104 מ"ט ב-1996 ל-210 מ"ט בשנה שעברה ו-185 השנה (בין 80%-ל-100% עלייה). הייצוא עלה במקביל מ-7 ל-53 מ"ט (פי 7.5!). היבול השנה קטן מזה של השנה שעברה בגלל החום ששרר

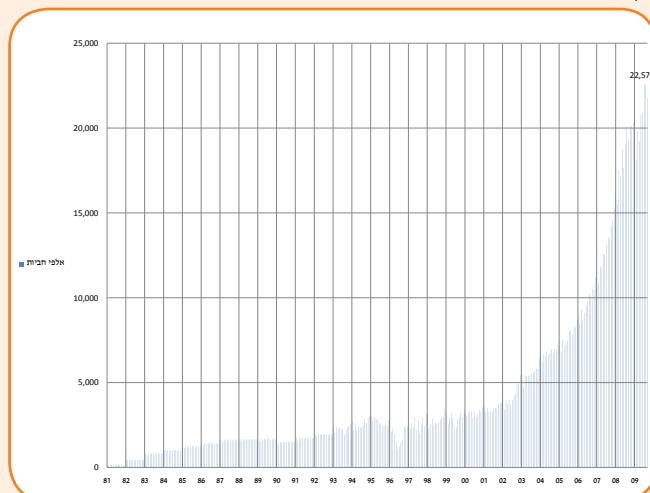
מיליו משאית בתבואות

(שנקוב בדולרים). להערכתי, אנו רחוקים מגמר המשבר ולכן ייתכנו תפניות מסוימות שאינן צפויות כתוצאה ממשבר פיננסי אפשרי. לדוגמה, בשנה שעברה, גרמה התרסקות בנקים להשקעות לירידה משמעותית במחיר התבואות.

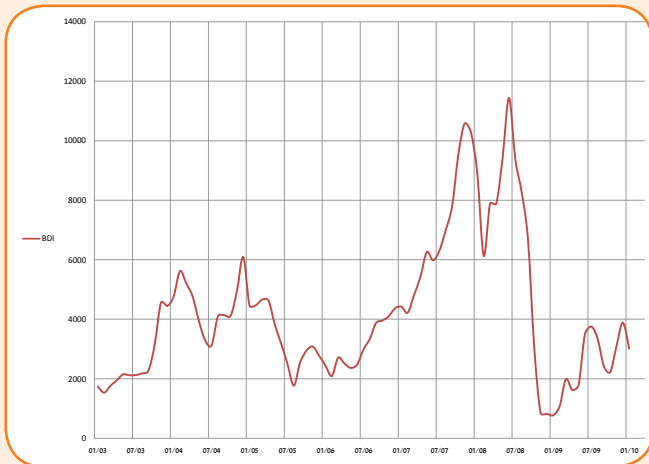
אתנול (גרף 5, נתוני EIA)

כפי שניתן לראות בגרף, ייצור האתנול השנה עלה מ-20 לכ-22 מיליון חביות בחודש (כ-10%), בחודש יולי נרשם שיא בייצור האתנול 22.577 מיליון חביות. הכמות שמיוצרת מהווה כ-7.5% מסך יבוא הנפט של ארה"ב (לא כולל הייצור העצמי). כך שמבחינת המשק האמריקאי, אין מגבלת ביקוש לאתנול והבעיה העיקרית מבחינתם הוא, שאין מספיק תירס ל"האכיל" את המכונות האמריקאיות. כבר היום, כשליש מהתירס האמריקאי משמש לייצור אתנול. לצורך השוואה, אם ארה"ב הייתה צריכה להחליף את כל הייבוא של הנפט באתנול המופק מתירס היו נדרשים לכך כמויות תירס של כ-1.4 מיליון טונות (בערך פי 2 מכל ייצור התירס בעולם) וזאת מבלי לקחת בחשבון את הנפט שמופק בשדות אמריקאיים. לכן אנו רואים התייצבות בייצור האתנול ויש לצפות שגרף העלייה שראינו בשנים האחרונות יתמתן.

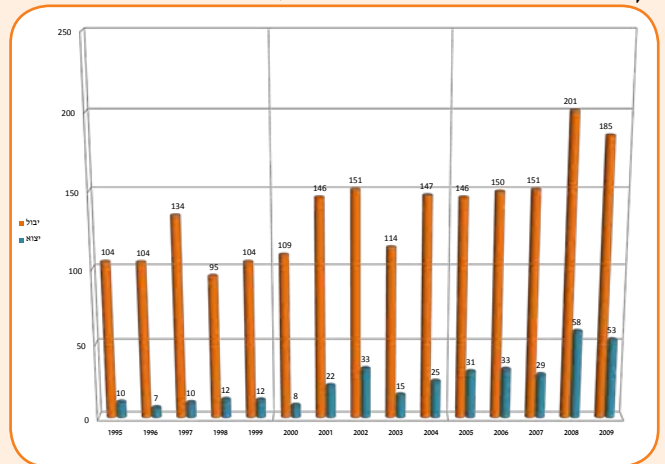
גרף 5: ייצור האתנול בארה"ב באלפי חביות לחודש

מחירי מדד ה-Biffex

גרף 7: יבול וייצוא התבואות ברה"מ לשעבר במיליוני טונות

הפרטה של הנמלים בישראל, הפרטה זו תלווה ברפורמה בתעריפי הנמל השונים. הרפורמה המוצעת לוקחת בחשבון את העלות בפועל של הנמל לפריקת המטענים השונים ומכאן "גוזרת" את המחיר לצרכן. תעריפי הנמל לפריקת תבואות גבוהים בשיעור ניכר מהעלות בפועל ולכן במסגרת הרפורמה המוצעת, יוזלו מחירי הפריקה בשיעור ניכר של כ-10% לטון, בתוספת הפחתה של מס הרציף (עוד כ-5% לטון). מאידך יתחייבו היבואנים לקצב הוצאת הסחורות מהנמל גבוה משמעותית מהקיים היום. עובדי הנמל ולקוחות אחרים של הנמל מתנגדים למתן ה"הנחה" הנ"ל, למרות שהיא מבוססת על עקרונות העלות בפועל. לצערנו, בשלב זה ההפרטה "תקועה" ומי יודע אם אי פעם תצא לפועל. בכל מקרה עלינו להיזהר מ"הפגנות הכוח" של עובדי הנמל (שביתות, עיצומים וכיו"ב...) שיכולים לגרום לנזקים גדולים.

שינויי המחירים בארץ השנה

- להבדיל משנת 2008, שנת 2009 אופיינה ביציבות (יחסית) של מחירי חומרי הגלם. אם הורגלנו בשנים 2007-2008 לעליות חדות (מכ-\$150 ל-\$400 לטון וחזרה ל-\$200 בתירס). הרי שהשנה המחירים נעו בין \$200 ל-\$230 תירס, בין \$170 ל-\$215 בשעורה ובין \$175 ל-\$205 בחיטה (מחירי הדף הכחול). היציבות היחסית נובעת ממספר סיבות:
- עליית מלאים עולמית (אין פניקה).
  - הקטנת הפעילות הספקולטיבית בבורסאות הקומודיטי בעולם (הספקולנטים הוכו בשנה שעברה).
  - יצוא גדול של תבואות ממזרח אירופה (זמינות גבוה ומחירים נוחים).
  - יציבות יחסית במחירי ההובלה הימית. ■

בחודשים אפריל-מאי שהוביל לפגיעה ביבול. עם זאת, עדיין מדובר ביבול מסיבי ולפיכך, הכמות המיוצאת גדולה. פילוח הייצוא הצפוי השנה: חיטה כ-60%, שעורה כ-19%, תירס כ-10% ופולי שמן (בעיקר חמניות ולפתית-קנולה) 11%. מובן כי מחיר ההובלה האטרקטיבי, הזמינות (משך הפלגה קצר) והאיכות (אפילו התירס השנה באיכות גבוהה) גורמים לכך שכמעט כל החיטה, השעורה, הכוספאות, הלפתית והחמניות ולאחרונה גם התירס והסורגום המיובאים לארץ, מקורם במדינות ברה"מ לשעבר.

הובלה ימית (גרף 8, נתוני Baltic exchange)

מדד ה-BDI-BIFFEX משקף את מחירי ההובלה הימית בתפוזרת לפי הגדלים השונים של האניות ובשקלול כולל. כפי שניתן לראות, מחירי ההובלה הימית עלו בנובמבר 2007 וביוני 2008 לשיא של כל הזמנים, פי 6 מאשר ב-2003! הירידה בסוף 2008 הייתה מהירה וכואבת מבחינת בעלי האניות, ל-677 בנובמבר 2008 - ירידה של 93% בתוך כארבעה חדשים! לצורך השוואה, אם מחירי השכירות היומית של אניית "פנמקס" (גודל שכיח המשקף את המידות המרביות המותרות למעבר בתעלת פנמה) בתחילת 2003, עמדו על כ-15 אלף דולר ליום הם עלו ל-100 אלף דולר ליום! בשיא וירדו ל-5,000 דולר!!! ליום בשפל... (לדעתי, בעלי האניות נכנסו ל"מניה דיפרסיה" מסוימת...) לאחרונה, מחירי ה-BDI עומדים על 3,000-4,000 נקודות, שמשקפים מחירי שכירות יומיים של 25-30 אלף דולר ביום.

מצב הנמלים בארץ

אי אפשר בלי להתייחס לנמלים בישראל. בחודשים הקרובים מתוכננת